

JOSEP PUIG I CADAFALECH, UN ALUMNE AGRAÏT A L'ESCOLA PIA

Voldria recordar l'any dedicat a Puig i Cadafalch amb una petita aportació que sintetitzi les seves relacions amb l'Escola Pia. No enceto pas cap tema desconegut. En moltes ocasions se n'han fet ressò diverses publicacions. M'acontentaré amb recollir el que ja s'ha dit i fer-hi algun petit afegitó.

Dividiré l'aportació en tres parts: primera, com alumne de Santa Anna; segona, com a soci de l'Acadèmia Calassància de Barcelona i, tercera, la relació posterior, especialment a través de l'Associació d'Antics Alumnes de Santa Anna.

ALUMNE DE SANTA ANNA

No tenim dades documentals dels estudis de primària del nen Josep Puig i Cadafalch a Santa Anna. Cal suposar que va aprendre a llegir i escriure en aquelles aules. Ja en els estudis de batxillerat, trobem en les *Memorias* de l'Institut de Barcelona el seu nom entre els que han aconseguit entrar al quadre d'honor en el curs de 1879-1880 per les assignatures de Llatí i Llengua Castellana i de Geografia descriptiva (pp. 45-47). En el curs de 1880-1881 obté quadre d'honor en les assignatures de Retòrica i Poètica i d'Història d'Espanya (pp. 48-51). En el curs de 1881-1882 aconsegueix menció honorífica en les assignatures de Psicologia, Lògica i Filosofia moral i de Geometria i Trigonometria i quadre d'honor amb la qualificació d'excel·lent en les mateixes matèries. Era evidentment un alumne brillant i que podia sobresortir en qualsevol matèria a què es dedicués. En el curs de 1882-1883 traslladà l'expedient acadèmic a l'Institut de Tarragona, on s'examinà de l'últim curs de batxillerat. Era una pràctica força comuna que els col·legis adscrits a l'Institut de Barcelona traslladessin alumnes a instituts d'altres capitals. El de Barcelona se'n queixà moltes vegades. La raó estava en les dificultats que posaven a Barcelona per poder atendre els molts col·legis on havien de desplaçar-se per a examinar, mentre que els instituts amb menys col·legis atenien millor i donaven més facilitats.

Guardà bon record de l'escola on s'havia format d'infant i de jovenet. En la *Memoria sobre el estado sanitario de la ciudad de Mataró* reconeix que la majoria d'escoles de la ciutat no reuneixen les mínimes condicions sanitàries, mentre que «las escuelas y colegios particulares reunen mejores condiciones

higiénicas, especialmente el de los Padres Escolapios y el colegio de Valldemía hoy dirigido por los HH. Maristas.»¹ Dos mestres especialment li deixaren petja, els PP. Francesc Sallarès i Antoni Mirats; el primer, era el rector des del curs 1882 i abans ja estava a Mataró com a professor; el segon fou el seu professor de matemàtiques i de física i química.² A les memòries de l'Institut de Barcelona hi consten els dos com a professors, sense especificar les assignatures que ensenyaven.

Enric Jardí³ recorda la publicació d'algunes composicions poètiques de l'alumne de Santa Anna tot just acabats els estudis, és a dir, a partir de l'agost de 1883, en el *Setmanari de Mataró*. Ja hem vist que figurà en el quadre d'honor en les assignatures de llengua, de retòrica i de poètica, igualment que en la d'història. No ens sorprèn, doncs, que com a resultat dels estudis assolits trenqués el silenci i s'expressés amb algunes composicions a través de la premsa. En aquells anys a Santa Anna hi havia també el P. Gabriel Cardona,⁴ i si bé no coneixem cap relació entre les dues personalitats –Cardona i Puig–, sí que sabem de l'amor i els sentiments que bategaven al cor de l'escolapi per la terra i el poble de Catalunya; molt possiblement en Josep Puig i Cadafalch en va ser un dels receptors.

La formació i preparació que rebé a Santa Anna anava des de les lletres i humanitats fins a les matemàtiques i ciències. A més de les matèries pròpiament dites, s'ensinistrà en la pràctica de la composició i redacció en prosa i en vers. Però, per sobre de tot, l'educació que rebé dels escolapis li va fer estimar Catalunya, la qual cosa serà una de les seves passions i per la qual acabarà postergat políticament.

SOCI DE L'ACADÈMIA CALASSÀNCIA DE BARCELONA

L'escolapi P. Eduard Llanas, un altre antic alumne de Santa Anna, fundà en el col·legi de Sant Antoni de Barcelona l'Acadèmia Calassància⁵ el gener de 1888, amb un grup d'antics alumnes d'aquell col·legi que aleshores estudiaven a la universitat. El dia de Sant Antoni, 17 de gener, recordant la festa patronal i els Tres Tombs, s'aplegaren al col·legi un grupet de joves universitaris per reviuir amb els antics mestres els anys escolars. Aquí va néixer la idea de fundar l'Acadèmia Calassància. L'acte de constitució oficial fou el de Sant Tomàs d'Aquino, 8 de març següent. Puig i Cadafalch estava acabant els estudis a la universitat en aquest moment. No consta en el grup iniciador. No devia tardar a sumar-s'hi. No en tenim ni actes de les sessions ni llistes de socis, tot s'ha perdut i no podem concretar res més sobre la participació de Puig i Cadafalch a la Calassància.

Tenim el testimoni d'haver estat soci de la Calassància en un article publicat el 1917, en què hi llegim el següent: «La Academia Calasancia cuenta entre sus socios a un sinnúmero de insignes personalidades en el foro, en la política, en la industria, en todos los ramos de la actividad humana. Han hecho en ella sus primeras armas los señores ... José Puig y Cadafalch ... y muchísimos otros que

por no tener a nuestra disposición el libro registro de dicha entidad nos es difícil recordar en este momento.»⁶ Aquest article, publicat a la revista de la societat quan encara hi quedaven membres de la primera hora, com el president Cosme Parpal, ens dóna seguretat en l'afirmació.

Repassant les actes impreses, hi figura el cognom Puig moltes vegades, però no ens atrevim ni a suposar que es tracti del nostre biografiat.

Quedi constància de la seva pertinença a l'Acadèmia Calassància, tot i que ignorem quan es donà i no puguem saber res de la seva activitat en ella.

L'Acadèmia no tenia caire polític, sinó únicament cultural i formatiu. Per això més d'una vegada se suscitaren discussions que posaven en evidència les diferències de criteri dels membres de l'Acadèmia. Per exemple, a rel de la ponència del soci Goya sobre «El regionalismo en el parlamento español», s'encengué una forta discussió que durà diverses sessions.⁷ No ens sorprèn, doncs, que a la revista (quasi única font d'informació) no hi consti el nomenament de Puig i Cadafalch com a president de la Mancomunitat; no tothom hi estava d'acord.

L'ASSOCIACIÓ D'ANTICS ALUMNES DE SANTA ANNA

La relació entre Puig i Cadafalch i l'Escola Pia no acabà pas amb els estudis ni amb l'Acadèmia Calassància de Barcelona. El 1890 s'inaugurà el baldaquí per a les exposicions amb el Santíssim Sagrament a l'altar major.⁸ L'havia dissenyat en Puig i Cadafalch. És probablement el que apareix en les fotografies antigues (anteriors a 1936) del presbiteri de l'església.

Va ser un dels signants, l'abril de 1913, de la carta en què s'invitava els antics alumnes a constituir-se en associació.⁹ Fou, doncs, un dels fundadors de l'Associació d'Antics Alumnes de Santa Anna, la primera que es constituí a l'Escola Pia de Catalunya.

Assistí moltes vegades a les assemblees de l'Associació. Tenim constància de la seva presència a la del 23 de novembre de 1953. Era aleshores rector de la casa el P. Salvador Salitjes, i en aquesta Assemblea s'aconseguí aplegar el major nombre d'antics alumnes fins aquell any.¹⁰

Arran de la mort de Puig i Cadafalch el 23 de desembre de 1956, la revista de l'Associació li dedicà un article necrològic, en el qual recordava que l'Associació «ha perdido a un miembro que la honraba y enorgullecía, y que había hecho siempre honor a su condición de discípulo de la Escuela Pía».¹¹

L'any 1961 l'Ajuntament concedí a l'Escola Pia de Santa Anna la Medalla d'Or de la Ciutat. En el memorial presentat a l'Ajuntament demanant tal concessió, s'esmenta de manera especial el record del distingit alumne de Santa Anna Josep

Puig i Cadafalch.¹² Després de la concessió, el *Boletín* publica una pàgina d'agraïment, i novament recorda en Puig i Cadafalch i ho acompanya amb una fotografia d'«una de las glorias más preclaras de nuestra Asociación.»¹³

L'Associació li va retre un homenatge com a un dels seus socis fundadors. El desembre de 1962 organitzà un conjunt de tres conferències, a càrrec de Miquel Coll i Alentorn, Oriol Bohigas i Joaquim Folch i Torres. Incidències climatològiques adverses impediren realitzar el programa en les dates previstes i les dues últimes s'ajornaren fins al mes de març.¹⁴

L'any 1967, amb motiu de celebrar el centenari del naixement del gran arquitecte, l'Associació organitzà un nou cicle de conferències en les quals parlaren Ramon Aramon i Serra, Joan Ainaud de Lasarte,¹⁵ Alexandre Cirici i Pellicer¹⁶ i Miquel Coll i Alentorn.¹⁷ En el *Boletín de Antiguos Alumnos* aparegueren alguns articles enaltint la figura del biografiat, tot ressaltant que fou l'única veu de la ciutat que en aquell any recordava l'arquitecte i que els actes de l'Associació no tingueren el ressò que hom esperava. També l'Associació organitzà, amb la col·laboració d'altres entitats mataronines, una exposició als locals del Museu Municipal des del dia 13 al 31 de gener de 1968.¹⁸ L'Associació s'uní i assistí als actes celebrats a Sant Miquel de Cuixà per recordar Puig i Cadafalch, que n'havia estat el restaurador.¹⁹

RECORD DELS MESTRES

Ja he dit en el primer apartat que Josep Puig i Cadafalch havia guardat molt bon record de dos dels seus mestres escolapis de Mataró, els PP. Francesc Sallarès i Salt i Antoni Mirats i Montsonís. En les ocasions que se li oferiren, demostrà l'afecte que professava als seus mestres.

Efectivament, el 14 d'abril de 1910 a Sabadell es va retre un homenatge al P. Francesc Sallarès que acabava de morir a la seva ciutat natal. Puig i Cadafalch s'afegí immediatament a la llista d'adhesions. Hi participà i hi tingué la següent intervenció: «Acte seguit l'il·lustre Arquitecte y Diputat a Corts D. Joseph Puig y Cadafalch, antich deixeble del P. Sallarés, feu ofrena a la Escola Pia, en nom dels deixebles, amichs y admiradors del insigne Escolapi, del retrat de son estimat mestre, pronunciant un notable discurs, ple de notes sentides y de records emocionants que posaren de relleu la personalitat del P. Sallarés en tota sa grandesa, enaltint ses grans qualitats aixís en sa obra educadora, tan fecunda en bons resultats, com en sa obra directiva y en ses iniciatives valioses. La sentida peroració del Sr. Puig y Cadafalch fou premiada ab una forta ovació.»²⁰ Lamentem que no es reproduïssin les paraules del deixeble en el llibre, com es féu amb altres discursos. Sobre l'estada a Mataró del P. Sallarès, hi trobem altres textos com el de Francesc Mas (pp. 104-108) i de Felip Pedrell (pp. 115-121). Aquest segon recorda que el P. Sallarès introduí a l'església de Santa Anna de Mataró el cant gregorià, i que aquest cant, interpretat per l'escolania, era una pregària que commocionà Pedrell.

L'altre mestre de qui Puig i Cadafalch conservà un extraordinari record era el P. Antoni Mirats. Políticament no coincidien pas gens ni mica, ja que l'escolapi era un carlí convençut i practicant; gaudia de la graduació de capità, guanyada durant l'última guerra carlista. Però el P. Mirats era respectuós amb els altres ni que pensessin distint de la seva ideologia. Per això la bona relació Mirats i Puig i Cadafalch. El 28 d'octubre de 1928 se celebraren les exèquies pel P. Antoni Mirats a l'Escola Pia de Sarrià. S'hi presentà Puig i Cadafalch. El Provincial Pantaleón Galdeano, que presidia l'acte segons el costum de l'època, convidà l'antic president de la Mancomunitat a seure al seu costat i copresidir. Fou un motiu més per acusar el P. Provincial de catalanisme davant el govern militar de la ciutat. El P. Galdeano defensà la seva actuació amb aquestes paraules: «Fue un acto de puro afecto y legítimo sentimiento por parte de los muchos que lloraban con razón, contando por supuesto el carácter exclusivamente litúrgico, severo y grave, de la Iglesia; el señor Puig y Cadafalch no asistió en calidad de Diputado catalanista ni Consejero de la Mancomunidad; asistió como alumno del difunto a prestar el homenaje de su cariño y agradecimiento al maestro, a quien se preciaba en afirmar que debía todo lo que era; además, aunque caído, el Sr. Puig y Cadafalch no dejaba de ser una eminente personalidad.»²¹ L'afecte del deixeble Puig i Cadafalch en aquesta ocasió, com en moltes altres, s'agermanà amb el respecte i el reconeixement que li professaren els escolapis, fins i tot en els moments en què es veia condemnat per la dictadura a l'ostracisme.

L'any 1917 l'Escola Pia celebrà amb molta solemnitat el tercer centenari de la seva fundació. Entre altres actes, a Catalunya es publicà un llibre amb la història dels col·legis catalans, biografies dels religiosos més significats i un recull, al final, d'escrits d'antics alumnes sobre l'Escola Pia. No hi podien faltar unes paraules de Puig i Cadafalch, que les signà com a president de la Mancomunitat de Catalunya. Les reproduïxo com a cloenda de la relació entre l'alumne agraït i la institució on es formà: «La Escola Pia, en lo que recordo del temps en que vaig apèndrer en les seves aules, era plena de humanitat i d'amor al poble. D'alguns de sos mestres recordo la visió profètica de lo que després han sigut els mètodes moderns d'ensenyar. Jo espero d'ella un augment de son sentit de realitat i de patriotisme.»²²

Joan Florensa i Parés

NOTES

- 1.- Ho citem segons C. VILÀ I PALÀ, *Escuelas Pías de Mataró: su historial pedagógico*, p. 550.
- 2.- *La Academia Calasancia*, núm. 728 (30 novembre 1919), p. 252.
- 3.- Puig i Cadafalch. *Arquitecte, polític i historiador de l'art*, Premi Iluro 1974, pp. 9 i ss.
- 4.- Vegeu article biogràfic a *Diccionari d'història eclesiàstica de Catalunya*, vol. I, p. 436 i l'article de J. FLORENSA, «El P. Gabriel Cardona i Sala (1831-1897)», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 59 (Mataró, octubre 1997), pp. 12-15.
- 5.- Vegeu article a *Diccionari d'història eclesiàstica de Catalunya*, vol. I, p. 6 i biografia del P. Llanas en el mateix, vol. II, p. 475.
- 6.- M. AZNARÀ, «Plantel de luchadores», *La Academia Calasancia*, núm. 674 (28 febrer 1917), pp. 68-69.
- 7.- *La Academia Calasancia*, núm. 714 (31 gener 1919), pp. 25-27 i núm. 715 (15 febrer 1919), pp. 41-43.
- 8.- C. VILÀ I PALÀ, *Escuelas Pías de Mataró: su historial pedagógico*, p. 542.
- 9.- Carta publicada a C. VILÀ I PALÀ, *Escuelas Pías de Mataró: su historial pedagógico*, pp. 594-596 (cal advertir que a Puig i Cadafalch, per error, es diu que és advocat quan era arquitecte, com diu el lloc d'on copia el document). També a *Boletín de Antiguos Alumnos*, núm. 90 (Mataró, desembre 1960).
- 10.- *Ephemerides Calasancianae* (Roma 1953), p. 60.
- 11.- *Boletín de Antiguos Alumnos*, núm. 52 (Mataró, gener 1957), p. 3.
- 12.- *Boletín de Antiguos Alumnos*, núm. 76 (Mataró, abril 1959), p. 4.
- 13.- *Boletín de Antiguos Alumnos*, núm. 97 (Mataró, juliol 1961), pp. 19 i 24.
- 14.- *Boletín de Antiguos Alumnos*, núm. 110 (Mataró, desembre 1962), p. 4 i núm. 112 (març 1963), pp. 1-5.
- 15.- *Boletín de Antiguos Alumnos*, núm. 151 (Mataró, febrer 1968), p. 2.
- 16.- *Boletín de Antiguos Alumnos*, núm. 152 (Mataró, març 1968), p. 5.
- 17.- *Boletín de Antiguos Alumnos*, núm. 152 (Mataró, març 1968), pp. 9-11.
- 18.- *Boletín de Antiguos Alumnos*, núm. 151 (Mataró, febrer 1968), p. 4, on hi ha una relació del material exposat.
- 19.- *Boletín de Antiguos Alumnos*, núm. 153 (Mataró, maig-juny 1968), p. 9 i núm. 154 (octubre 1968), p. ??.
- 20.- Per a tot el referent a aquest acte, vegeu el llibre *Homenatge al P. Sallarés* (Sabadell 1910), 182 pp.; el text citat en p. 51. *La Academia Calasancia*, núm. 435 (30 abril 1910), pp. 274-275, també se'n va fer ressò.
- 21.- M. PUIG I REIXACH, *L'Escola Pia de Sarrià (1894-1994)*, (Barcelona 1998), p. 382.
- 22.- *Libro de Oro. Escuelas Pías de Cataluña e Isla de Cuba 1617-1917. Tercer Centenario de la fundación de la Escuela Pía* (Barcelona 1918), p. 272.